

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

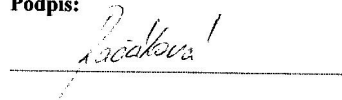
Katedra: Katedra sociální studií a speciální pedagogiky
Studijní program: Sociální práce
Studijní obor: Penitenciární péče

**PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA
Z POHLEDU MLÁDEŽE**
**PROBATION AND MEDIATION SERVICE
FROM THE PERSPECTIVE OF YOUTH**

Bakalářská práce: 12-FP-KSS-4030

Autor:
Eva Račáková

Podpis:

Vedoucí práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
56	14	0	13	15	1

V Liberci dne: 24. 04. 2013

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Eva Račáková**
Osobní číslo: **P10000714**
Studijní program: **B7508 Sociální práce**
Studijní obor: **Penitenciární péče**
Název tématu: **Probační a mediační služba z pohledu mládeže**
Zadávací katedra: **Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl: Zjistit znalosti dětí o úkolech probační a mediační služby.

Požadavky: Analýza vlivu pracovníků probační a mediační služby na mladistvé, zjištění znalostí mládeže o problematice probační a mediační služby, sbírání dat a informací o trestných opatření, stanovení závěrů a určení opatření.

Metody: Dotazník, analýza dostupné dokumentace.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DERKS, J., aj., 2002. Probace v Evropě. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 80-7338-007-2.

GAVORA, P., 2000. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido. ISBN 80-85931-79-6

ROZUM, J., aj., 2009. Uplatnění mediace v systému trestní justice I. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-090-8.

SOTOLÁŘ, A., aj., 2000. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7179-350-7.

ŠTERN, P., aj., 2010. Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-757-2.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **1. dubna 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **26. dubna 2013**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 23. dubna 2012

Čestné prohlášení

Název práce:	Probační a mediační služba z pohledu mládeže
Jméno a příjmení autora:	Eva Račáková
Osobní číslo:	P10000714

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 24. 04. 2013

Eva Račáková

Poděkování

Tímto děkuji vedoucímu mé bakalářské práce, panu PhDr. Jan Sochůrkovi, Ph.D., za cenné rady a odborná stanoviska, které vedly ke zkvalitnění předkládaného textu a také za trpělivost a podporu při tvorbě bakalářské práce. Dále děkuji vedení střední zdravotní školy a Probační a mediační službě, které mi umožnilo přístup ke zkoumanému vzorku osob a k analýze spisové dokumentace. V řadě neposlední pak děkuji své rodině za jejich trpělivost a podporu.

V Liberci dne: 24. 04. 2013

Barbora
.....

Název bakalářské práce: Probační a mediační služba z pohledu mládeže

Jméno a příjmení autora: Eva Račáková

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2012/2013

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Resumé:

Bakalářská práce nese název Probační a mediační služba z pohledu mládeže. Je rozložena do dvou kapitol. První kapitola je teoretickým náhledem, jehož cílem je přiblížit danou problematiku středoškolské mládeži. V první řadě jsou vysvětleny základní pojmy, vztahující se k tématu. Následuje pojednání o restorativní justici, přičemž se jedná se o zasazení probace a mediace do širšího rámce. Poté se věnuji podrobněji zvláště mediaci a probaci. Poslední část teorie pojednává o trestním zákonodárstvím nad mládeží a významem probace a mediace pro tuto věkovou skupinu.

Druhá kapitola navazuje na teoretickou část a zabývá se výzkumem, který se zaměřuje na informovanost mládeže střední školy o fungování činnosti probační a mediační služby. Pro sběr dat jsem použila metodu kvantitativního výzkumu. V dotaznících rozdaných ve střední zdravotní škole mě překvapilo, že mnoho studentů o činnosti PMS moc nevědí, ale že většina z nich zná téměř všechna trestní opatření. V další sekci praktické části zjišťujeme, v jaké věkové skupině se spíše trestní opatření vykonávalo. Na tento výzkum je použita analýza spisové dokumentace. Zde bylo mým překvapením, že spíše starší mládež vykonávala trestní opatření. Přičemž bych předpokládala opak, z důvodu jejich puberty.

Závěr práce obsahuje shrnutí výsledků výzkumu a jejich vyhodnocení.

Klíčová slova:

Mediace, probace, restorativní, retributivní, mladiství.

Title of the bachelor thesis: Probation and Mediation Service from the perspective of youth

Jméno a příjmení autora: Eva Račáková

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2012/2013

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Summary:

The name of the thesis is Probation and Mediation Service from the Perspective of Youth. It is divided into two chapters. The first chapter is a theoretical insight, which aims to bring the issue of secondary school students. First of all the basic concepts related to the topic are explained. A discussion of restorative justice follows and it is focused on probation and mediation that are set in a broader framework. Then I focus separately on mediation and probation in detail. The last part deals with the criminal legislation of youth and the importance of probation and mediation for this age group.

The second chapter follows the theoretical part and deals with the research, which focuses on secondary school youth awareness of the functioning of probation and mediation service. For data collection I used the method of quantitative research. In the questionnaires distributed in the secondary medical school, I was surprised that many students do not know much about the activities of PMS, but most of them know almost all criminal measures. In the next section of the practical part we inquire, in which age group were the criminal measures performed. The analysis of file documentation is used for this research. I was surprised that rather older youth performed the criminal measures. Nevertheless, I would assume the opposite, because of their puberty.

The conclusion summarizes the results of research and their evaluation.

Key words:

Mediation, probation, restorative, retributive, youth

OBSAH

OBSAH.....	8
ÚVOD	9
1 TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1 ZÁKLADNÍ POJMY	10
1.2 RESTORATIVNÍ JUSTICE	12
1.2.1 HISTORICKÉ SOUVISLOSTI	13
1.2.2 PRINCIPY RESTORATIVNÍ JUSTICE.....	15
1.2.3 PROGRAMY RESTORATIVNÍ JUSTICE	17
1.2.4 KOMPARACE RESTORATIVNÍ A RETRIBUTIVNÍ JUSTICE	19
1.3 MEDIACE.....	20
1.3.1 MEDIACE V ČESKÉ REPUBLICE	20
1.3.1.1. VÝVOJ	20
1.3.1.2. MEDIACE V TRESTNÍCH ŘÍZENÍCH	20
1.3.2 MEDIACE V ZAHRANIČÍ	23
1.4 PROBACE.....	27
1.4.1 PROBAČNÍ ČINNOSTI	28
1.5 TRESTNÍ ZÁKONODÁRSTVÍ NAD MLÁDEŽÍ.....	29
1.5.1 HISTORICKÝ VÝVOJ V ČR.....	29
1.5.2 SOUČASNÁ SITUACE	31
2 PRAKTICKÁ ČÁST.....	35
2.1 PŘEDPOKLADY	35
2.2 POUŽITÁ METODA	35
2.3 POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU	36
2.4 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU	36
2.5 VYHODNOCENÍ SPISOVÉ DOKUMENTACE	36
2.6 VYHODNOCENÍ ODPOVĚDÍ.....	37
2.7 VYHODNOCENÍ SPISOVÉ DOKUMENTACE.....	47
2.8 VYHODNOCENÍ PŘEDPOKLADŮ	49
ZÁVĚR.....	50
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	51
SEZNAM PŘÍLOH.....	53

ÚVOD

Probační a mediační služba v ČR je poměrně mladý institut v oblasti trestního práva. Byla zřízena zákonem č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, který je účinný od 1. ledna 2001. Okolnosti vzniku souvisí se zásadní reformou trestního práva, započatou v 90. letech minulého století po pádu komunistického režimu.

Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality. Probační a mediační služba ČR představuje novou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou se vytváří nová multi-disciplinární profese v systému trestní justice (ANON 2012).

Tato práce je zaměřena na středoškolskou mládež, tedy na věkovou kategorii 15 – 19 let. Cílem této práce je zjistit znalosti těchto mladých lidí o úkolech probační a mediační služby. Důvodem je skutečnost, že právě na ně je v situaci, kdy se ocitnou v konfliktu se zákonem, práce probační a mediační služby z velké části zaměřena a právě u těchto jedinců může být velmi efektivní, neboť pomůže tomuto člověku uvědomit si, co způsobil, jaké má jeho čin důsledky a nasměrovat jej na správnou cestu.

Práce je členěna na 2 části - teoretickou a praktickou. Vzhledem k tomu, že v rámci předmětu základy společenských věd, který se vyučuje na gymnáziích, jsou jednotlivá odvětví práva probírána bez detailnějšího rozboru, je teoretická část náhledem, který by měl studenty s danou problematikou seznámit, a to srozumitelným způsobem.

Praktická část je zaměřena na vlastní výzkum znalosti středoškolské mládeže o problémech a úkolech probační a mediační služby, přičemž mým předpokladem je, že o fungování probační a mediační služby budou lépe informována děvčata než chlapci a dále, že trestní opatření vykonávala spíše mládež mezi 15. – 16. rokem než 17. – 18. rokem.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Základní pojmy

Probační a mediační služba

Probační a mediační služba (dále PMS) v ČR byla zřízena zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. PMS provádí dle tohoto, či jiného zákona úkony probace a mediace v případech projednávaných v trestním řízení. PMS je organizační složkou státu a také účetní jednotkou.

V čele PMS stojí ředitel, který je jmenován a odvoláván ministrem spravedlnosti. Plnění úkolů PMS zajišťují její střediska. Působí v sídlech soudů nebo na roveň jim postavených jiných soudů.

„Probací se rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů“ (Zákon č. 257/2000 Sb., § 2 odst. 1).

Dle Doubravové (2002, s. 1,2, B2) se jedná o soubor činností a aktivit směřujících k výkonu rozhodnutí státního zástupce nebo soudu. Probace je v zákoně o PMS pojata v širokém rozsahu činností. Zahrnuje v sobě nejen různá sankční opatření, ale také škálu služeb, aktivit a činností, které PMS v souvislosti s výkonem „alternativ“ zajišťuje. Probace obsahuje také specifické činnosti, které jsou vykonávány ještě před pravomocným rozhodnutím soudu nebo státního zástupce, a které zpravidla směřují k přípravě podkladů pro takové rozhodnutí. Jako příklad lze uvést zpracování zpráv o osobě obviněného či poškozeného a jejich aktuální životní situaci a obstarávání důležitých podkladů pro rozhodnutí soudu či státního zástupce. Smysl tohoto počínání spočívá ve stanovení trestního postihu s ohledem na individualitu pachatele. Přimět obviněného k zamyšlení se nad spáchaným skutkem a k odpovědnosti. Dát mu možnost namísto pasivního odpykání trestu aktivně řešit následky a příčiny vlastní trestné činnosti. Základním pravidlem, které je nutné cítit

v první řadě je, že k využití PMS pachatelé přistupují dobrovolně, soud ani státní zástupce je nemůže nařídit.

Podstatu mediace, jak uvádí Svoboda (2005, s. 21), lze v nejobecnější rovině chápat jako neformální proces urovnávání konfliktů, které jsou spojeny s trestným činem a zprostředkování alternativního řešení trestních věcí usměřňovaný třetí osobou – mediátorem. Mediace si klade za cíl dospět k takovému řešení, které by bylo přijatelné pro ochranu veřejného zájmu a zároveň pomohlo pachateli zorientovat se v situaci, kterou způsobil, dobrat se příčin a navedlo jej k aktivnímu přístupu vedoucímu k uvedení věcí do pořádku.

Mediací dle Šterna, aj. (2010, s. 39) nazýváme dobrovolné, osobní a přímé setkání oběti a pachatele trestného činu za účasti mediátora, Nelze-li taková setkání uskutečnit, provádí PMS tzv. jiné činnosti, které mají napomoci urovnat vzniklý konfliktní stav. Náplní těchto odborných činností je spolupráce pracovníka s pachatelem trestného činu, obětí, zástupcem postižené komunity a dalších osob, jejímž výsledkem je zpracování zprávy pro soudce či státního zástupce.

„Mediací se rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi pachatelem a poškozeným a činnosti směřující k urovnání konfliktního stavu a vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným, souhlasem obviněného a poškozeného“ (Zákon č. 257/2000 Sb., § 2 odst. 2).

Mediaci lze také podle Doubravové, aj. (2002, s. 1,2, B2), definovat jako neformální proces urovnání konfliktu spojeného s konkrétním trestným činem a s tím související zprostředkování alternativního řešení trestní věci. Smysl mediace, jak uvádí, spočívá na jedné straně ve zmírnění či urovnání konfliktních stavů spojených s trestným činem a v minimalizaci škod a následků, a na straně druhé hledá v každém konkrétním případě řešení, které by umožnilo státnímu zástupci a soudu účinně aplikovat pestrou škálu alternativ k potrestání, popř. alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Mediace nemusí nutně směřovat pouze k vytvoření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání či narovnání, ale také k uplatnění dalších procesních postupů a trestů nespojených s odnětím svobody.

Mediace mezi poškozeným a pachatelem může probíhat i po pravomocném ukončení trestní věci, pokud směřuje k urovnání vztahů narušených trestným činem a tím přispívá k naplnění zásad restorativní justice a smyslu a podstaty uložených trestů či omezení a povinností (zejména povinnosti nahradit škodu způsobenou trestným činem).

1.2 Restorativní justice

Ke vzniku probační a mediační služby došlo v souvislosti se zaváděním restorativní justice. Probační a mediační služba je součástí naplňování jejího obsahu. Považuji tedy za důležité restorativní justici představit.

Kracík popisuje restorativní justici jako proces, který chce v maximální míře zapojovat ty, jež mají na konkrétním trestném činu podíl, a společně zjišťovat a řešit újmu, potřeby a povinnosti za účelem přivodit ozdravení a dát věci do pořádku, nakolik je to jen možné.

Restorativní – obnovující přístup znamená hledání a odstraňování příčin spáchaného trestného činu a následně způsobu, jak napravit škody a to nejen materiální, ale i morální a jak uvést věci do původního stavu.

Pro pachatele to znamená především přijmout odpovědnost za to, co spáchal. Střetává se přímo s následky svého činu, často se setkává s tím, koho poškodil. Je povinen nahradit nejen hmotné škody, ale musí se snažit i o obnovu vztahů jak s obětí, tak se svými blízkými, což je náročnější, než se podrobit klasickému trestu. Efekt tohoto přístupu je výchovný. Pachatel napravuje to, co způsobil, napíná k tomuto cíli své fyzické i duševní síly, což je přínosnější, než kdyby tuto energii věnoval třeba vyrovnávání se s prostředím věznice.

Restorativní justice je protipólem klasického, retributivního přístupu, který preferuje dopadení, usvědčení a potrestání pachatele (Kracík 2010, s. 33 – 35).

1.2.1 Historické souvislosti

Se vznikem prvních lidských společností se lidé potýkají s tím, jak se vyrovnat s chováním jedinců, kteří porušují pravidla jejich fungování. Náhledy na způsoby trestání se v jednotlivých společnostech odvíjí od jejich kultury a v souvislosti s civilizačním vývojem se mění v průběhu času.

Historickým vývojem v oblasti trestní spravedlnosti se zabývá také Karabec, jehož pojednání jsem v této kapitole využila jako zdroj informací.

Odedávna spočívalo vnímání spravedlnosti v odplatě a vyrovnání, což vystihuje ono známé „oko za oko, zub za zub“. V tomto rčení je obsaženo, že pachatel má být potrestán tak, že mu bude způsobena stejná újma, jakou sám způsobil. Jde o vyrovnání mezi pachatelem a obětí, kterého však bylo možné dosáhnout i jinak, nepřímo a to poskytnutím adekvátní náhrady. Jedná se zejména o vykoupení se z trestu zaplacením odškodného, což bylo dle mého mínění umožněno zejména tím, že pro samotnou oběť byl tento způsob přínosnější.

Toto chápání spravedlnosti je příznačné pro většinu známých civilizací. Rozdílnosti nacházíme spíše v procesu, který byl veden za účelem posouzení spáchaného činu a vynesení trestu. Charaktery těchto procedur se odvíjely od kulturních a náboženských zvyklostí daného společenství.

Prvními soudci byli zřejmě osoby z nejbližšího okruhu rodiny (představují dosud přežívající princip krevní msty). Dále pak stařešinové rodů či představitelé kmenů. Soudní moc byla tedy pravomocí respektované autority, která řídila chod společnosti i v ostatních záležitostech jejího života. Tím, že posouzení konfliktu a stanovení trestu bylo v moci třetí osoby, byla omezena možnost přímo dotčených osob rozhodovat věc podle představ a zájmů oběti.

Postupně se však souzení sporů vzdalovalo z nejbližšího okruhu vzniku konfliktu. Soudní pravomoc si přisvojil vyšší vládce (nejprve absolutistický panovník, později subjekty, kterým ji svěřil), čímž si samozřejmě upevnil svou moc.

Evropa se tímto směrem vyvíjela v průběhu 11. a 12. století, tak jak postupně vznikaly státní útvary a moc se soustředila do rukou panovníků a církve. Nejprve se vznikající státní moc zabývala jen nejzávažnějšími činy, které ohrožovaly její moc nebo státní náboženství. Postupně se všechny delikty a trestné činy dostaly v plné míře do kompetence státu či církve.

V rámci tohoto vývoje se státu dostalo i výhradního oprávnění vytvářet trestní politiku a zajišťovat její výkon svými mocenskými prostředky. Tento vývoj vyvrcholil v průmyslově rozvinutých evropských zemích zhruba v 19. století a byl odrazem celkového nazírání na úlohu státu a součástí filozofického a politického myšlení té doby.

Změna v této oblasti nastala ve 20. století. Počátek rozvoje hledání nové trestní spravedlnosti časově spadá do jeho druhé poloviny a souvisí s všestranným posilováním významu lidských a občanských práv a jejich ochrany. Postupně se prosazují názory prosazující omezování pravomocí státu při řešení trestních věcí a posílení role přímých účastníků, tedy pachatelů a obětí, při řešení těchto konfliktů a jejich následků. Začíná se formovat restorativní justice.

V 80. letech dochází v USA a později v západní Evropě ke krizi v celé oblasti trestního odvětví. Náklady na boj s kriminalitou stoupají, věznice jsou přeplněny, resocializační programy uplatňované při výkonu trestu selhávají, narůstá přesvědčení o bezvýchodnosti dosavadního pojetí trestní spravedlnosti. V této souvislosti se hledají nejen různé alternativy k trestu odnětí svobody, různé odklony v trestním procesu, ale rýsuje se i nové pojetí trestní justice. Úsilí o vytvoření restorativní justice vychází z názoru, že dosavadní způsob realizace trestního práva je vyčerpaný, není schopen zabránit růstu kriminality ani řešit narůstající problémy trestní justice, jako enormní zatížení soudů, nízká účinnost trestů, nedostatečná ochrana obětí aj.

Nelze však přehlížet, že restorativní justice má zjevná úskalí, na což upozorňují juristicky zaměřené kriminologové. Uvádějí, že přílišné uvolnění nebo opuštění klasických zásad trestního práva a trestního procesu může být pro ochranu základních lidských práv a svobod a pro ochranu společnosti nebezpečné.

České trestní právo, resp. lidé v této oblasti činní, se s myšlenkami restorativní justice začali seznamovat v druhé polovině devadesátých let 20. století. Zdrojem informací byla tehdy dostupná odborná literatura a praxe zemí, kde se již restorativní justice začala uplatňovat. Jednalo se o Kanadu, Rakousko či Německo, kde v té době existovaly propracované programy. Na základě inspirace kanadskou právní úpravou byly do české legislativy zakotveny tzv. odklony v trestním řízení. Také zavedení probační a mediační služby zapadá do rámce zavádění principů restorativní justice v naší zemi (Karabec 2003, s. 6-8).

1.2.2 Principy restorativní justice

„Restorativní justice je spojena s několika klíčovými principy a hodnotami. Ty jsou jakýmsi kompasem, který nám ukazuje, jakou cestou se lze vydat v konkrétním případě. Každá konfliktní událost a každý spáchaný trestní čin je specifický, proto nelze stanovit žádný universální restorativní program či techniku. Směr ukazují následující principy a hodnoty.

Respekt

Pro restorativní justici je respekt jednou z klíčových hodnot. Je projevován nejen vůči oběti a dalším postiženým osobám, ale i k pachateli.

Odpovědnost

Pachatel trestného činu je odpovědný za způsobenou újmu a restorativní proces posiluje jeho motivaci k obnově narušených vztahů.

Dialog

Programy a techniky restorativní justice jsou založeny na různých formách dialogu mezi stranami konfliktu, mezi obětí, pachatelem a dalšími dotčenými osobami.

Participace

Restorativní justice usiluje o aktivní zapojení všech účastníků trestného činu, jejich blízkých a zástupců. Řešení celé události je v rukou těch, kterých se to týká, nikoliv v rukou formální autority.

Vyváženost

Restorativní justice hledá znovunalezení rovnováhy v komunitě. Vyvažuje zájmy zúčastněných a hledá řešení přijatelné pro všechny strany. Princip vyváženosti ovšem nerelativizuje spáchaný trestný čin ani jeho následky, za něž nese odpovědnost pachatel.

Dobrovolnost

Participace účastníků události trestného činu je v restorativní justici vždy založena na dobrovolnosti. Žádný účastník, pachatele nevyjímaje, nemá být k účasti nucen.

Pospolitost

Restorativní justice vždy usiluje o zapojení členů komunity, kde oběť a pachatel žijí. Nevnímá událost trestného činu jako oddělený a izolovaný akt, který by byl pouze soukromou záležitostí jeho aktérů.

Individualita

Jedinečnost každého člověka je v restorativní justici vždy vyvažována ve vztahu k pospolitosti. Oba principy musí platit současně. Restorativní proces podporuje ve vzájemné pospolitosti rozdílnost a individualitu každého z nás“ (Kracík 2010, s. 32 – 34).

Naplňování principů restorativní justice je dle mého názoru mnohem těžší, než uplatňování klasického modelu, kde jde hlavně o potrestání viny. Myslím, že retributivní přístup je náročný pro všechny zúčastněné. Je vůbec možné, aby oběť přistupovala k pachateli s respektem? Snad u lehčích a neúmyslných provinění, ale např. u činů spojených s násilím si to moc představit nedovedu. Přijmout odpovědnost a postavit se tváří tvář důsledkům toho, co jsem způsobil je jistě těžší,

než pouze přijmout a vykonat trest a pokud k tomu pachatel přistoupí, svědčí to o jeho sebereflexi a síle nebo o strachu z vězení. Dále se počítá s tím, že jak oběť, tak lidé z blízkého okolí pachatele budou mít vůli věnovat čas a energii objasňování příčin a následků spáchaného činu. Znamená to také, že se zúčastnění dozví něco o sobě, o svém vztahu ke svému okolí, o tom, jak si stojí v rodině, v práci, mezi lidmi, se kterými se stýkají. Může to i bolet. Mohou přijít i na to, že na spáchaném činu mají určitý podíl, i když objektivně je nikdo nesoudí. Tím, že dojde k obnažení vztahů, k pojmenování příčin, může být nastartován ozdravný proces, který by měl vést k pochopení a zlepšení vztahů – k nastolení rovnováhy ve společenství s respektem k osobnostním rysům každého jednotlivce, což je jistě přínosnější, než když je pachatel nějakou dobu zavřený ve vězení, odtržený od svých přirozených vazeb k nejbližším lidem. K uplatňování principů restorativní justice byly u nás položeny základy v zákonech v oblasti trestního práva přijatých v posledních letech, k nimž náleží i zákon o probační a mediační službě. Právě tomuto institutu náleží, pokud jsou naplněny zákonné podmínky pro jiné, než klasické (retributivní) řešení uplatňovat principy restorativní justice.

Principy restorativní justice jsou dle mého názoru velmi idealistické. V době, kdy analýzy ukazují, že retributivní přístup nepřináší očekávané výsledky v porovnání s tím, jak zatěžuje společnost zejména ekonomicky, je restorativní přístup jistě alternativou, která má své opodstatnění. Dle mého mínění by mělo jít o vhodnou kombinaci obou tak, aby se společnost příliš mírným a shovívavým postojem nestala slabou vůči jedincům, jejichž náprava není možná. Domnívám se, že restorativní přístup může být velmi efektivní u mladistvých, u nichž může mít dokonce zásadní vliv na nasměrování jejich životní cesty.

1.2.3 Programy restorativní justice

Programy restorativní justice, jak dále uvádí Kracík, vycházejí z několika zásadních předpokladů:

- *odezva na trestný čin má napravit co nejvíce újmy, kterou oběť utrpěla,*

- *pachatelé mají být přivedeni k pochopení toho, že jejich chování není přijatelné a že má pro oběť a pro společenství konkrétní následky,*
- *pachatelé mohou a mají přijmout odpovědnost za své činy,*
- *oběti mají mít příležitost vyjádřit své potřeby a účastnit se rozhodování o nejlepším způsobu náhrady škody ze strany pachatele,*
- *společenství má k tomuto procesu přispívat a být za to odpovědné* (Kracík 2010, s. 34 – 35).

Základem restorativních programů je dialog. Dialogy osob, kterých se konflikt dotýká, přičemž se nemusí jednat jen o pachatele a oběť, ale i o osoby, na něž má spáchaný čin nepřímý dopad. Charaktery jednotlivým programům dávají lidé, kteří je tvoří, odráží se v nich kultura prostředí, odkud tito lidé pocházejí. K nejvíce užívaným programům se řadí:

Mediace mezi obětí a pachatelem.

Tento vůbec nejvyužívanější program spočívá v přímém setkání pachatele a oběti. Setkání se odehrává za účasti třetí nestranné osoby – mediátora, který má úlohu zprostředkovatele, jenž směřuje dialog k tomu, aby se hlavní aktéři dohodli na způsobu, jakým budou důsledky spáchaného činu kompenzovány.

Skupinové komunitní a rodinné konference.

Tento program má své kořeny na Novém Zélandu, kde byl také v osmdesátých letech s úspěchem používán při řešení kriminality mládeže z řad původních obyvatel. Vychází též z tradičního způsobu používaného k urovnávání konfliktů v Austrálii či Severní Americe. Nesměřuje pouze k setkání pachatele s obětí, jeho pojetí je širší. Zohledňuje, že nastalý konflikt se dotýká nejen hlavních aktérů, tedy jeho přímých účastníků (pachatel a oběť), ale že zasáhne i osoby z jejich nejbližšího okolí (rodina, přátelé, spolupracovníci, spolužáci.....). I v tomto případě se proces odehrává v režii prostředníka - profesionála, který vede zúčastněné osoby k nalezení způsobu, jak odčinit způsobenou újmu, obnovit narušené vztahy a zabránit opakování trestného činu v budoucnu.

Kruhy společného rozhodování.

Tento program byl inspirován způsobem, jakým řešili spory původní obyvatelé Severní Ameriky. V současné době je využíván v některých severních provinciích, v Kanadě apod. Pojetí kruhového rozhodování je ještě širší, než u výše popisovaných programů. Při kruzích společného rozhodování u jednoho stolu zasedají kromě oběti, pachatele, jejich blízkých a příslušníků komunity také zástupci justice, tj. soudce, žalobce a obhájce. Cílem je dopracovat se ke společnému rozhodnutí o řešení konfliktu i případné uložení trestu pachateli. (Kracík 2010, s. 34 – 35).

1.2.4 Komparace restorativní a retributivní justice

„V principu nejde o zcela neslučitelná východiska. Oba pohledy vnímají trestný čin jako narušení rovnováhy ve společnosti, nabízejí však jiné cesty k nápravě narušeného stavu. Zatímco retributivní justice nabízí jako východisko trest, restorativní justice se spíše než na potrestání pachatele zaměřuje na odstranění způsobené újmy a přijetí vhodných opatření snižujících riziko recidivy pachatele“ (Kracík 2010, s. 34 – 35).

Budoucnost vidí Kracík nejspíše v kombinaci obou modelů. Restorativní přístup hledá co možná nejspravedlivější a nejefektivnější způsob nápravy. Dává pachateli šanci pochopit co způsobil, uvědomit si, jaké má jeho čin následky a poté se aktivně podílet na nápravě, což je velmi výchovné. Tento přístup může být velmi efektivní, ovšem nelze se domnívat, že jej lze uplatnit vždy. V první řadě záleží na postoji pachatele, zda je ochoten dát se touto cestou a samozřejmě je nutné zvážit, jestli je přímá konfrontace vůbec možná a přijatelná pro oběť, neboť v některých případech by setkání s pachatelem mohlo poškozenému způsobit další újmu. Je třeba vždy pečlivě zvážit, kterou cestu zvolit.

1.3 Mediace

1.3.1 Mediace v České republice

1.3.1.1. Vývoj

S myšlenkou na obohacení našeho trestního řízení o prvek sociální práce s pachatelem trestného činu přišlo jako první u nás Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici (založeno v Praze roku 1994), uvádí ve své stati Rozum a pokračuje líčením sledu událostí, jehož výsledkem bylo zavedení Probační a mediační služby ČR.

Sdružení se postaralo o zpracování projektů, jejichž zadáním bylo řešení trestních konfliktů v kontextu trestního řízení a z pohledu metod sociální práce (jednalo se o projekty Soudní pomoc, Mimosoudní vyjednávání – narovnání a Probace). Ministerstvo spravedlnosti sice projekty oficiálně nepřijalo, ale byly využity pro definování činnosti funkčních míst probačních úředníků, neboť vláda ČR svým usnesením již v roce 1994 uložila ministru spravedlnosti, aby zřídil místa probačních úředníků. Tento úkol začal být naplňován od roku 1996. Problémem se ukázal nedostatek kvalifikovaných pracovníků vzdělaných v oboru sociální práce. Dostatečně kvalifikovaní probační úředníci se pak dále zasazují také o uplatnění mediačních postupů. Poté, co byly do trestního řádu zakotveny instituty podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 307) a narovnání (§ 309), dostalo se mediaci využití při jejich realizaci. Dalším krokem důležitým pro rozvoj mediace bylo přijetí zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě v ČR, na jehož základě má od roku 2001 mediace větší prostor pro využití v praxi (Rozum, aj. 2009, s 11 – 12).

1.3.1.2. Mediace v trestních řízeních

Zaváděním alternativních postupů v oblasti justice čelí Česká republika, stejně jako jiné země, krizi tradičního trestního systému. Činí tak v návaznosti a v souladu se zásadami uplatňovanými v evropských zemích. Taktéž principy mediace u nás, jak konstatuje Rozum, reflektují evropsky obecně uznávaná pravidla. V první řadě je

třeba zdůraznit, že využití mediace je zcela dobrovolné a to pro obě strany. V rámci mediačního procesu mají obě strany dostatečný prostor k vyjádření svých pocitů, očekávání a potřeb vyvstalých v důsledku spáchaného trestného činu. Cílem mediace je nalézt přijatelný způsob náhrady škody (Rozum, aj. 2009., s 12).

Pro vysvětlení využití mediace v trestních řízeních jsem využila článek publikovaný na webových stránkách nejvyššího státního zastupitelství.

Mediační proces patří mezi tzv. alternativní postupy, které směřují k řešení trestních věcí mimo systém trestního práva. Trestní právo procesní nahlíží na mediaci jako na zvláštní neprocesní formu alternativního řešení trestních věcí, přičemž její výsledky mohou ovlivnit rozhodnutí ve věci. Dojde-li k situaci, že v rámci mediace bude dosaženo dohody o vypořádání vzájemných vztahů mezi obviněným a poškozeným, a to i včetně způsobu nápravy, může tím být současně splněna jedna z podmínek pro uplatnění odklonu v trestním řízení.

Odklony v trestním řízení jsou zvláštním způsobem trestního řízení. Jsou alternativou ke standardnímu projednání věci v hlavním líčení. Vyřízení trestní věci při využití některé formy odklonu je z procesně-právního hlediska stejně plnohodnotné jako v klasickém trestním řízení. Zpravidla nedochází k projednání trestní věci před soudem.

Nové, alternativní způsoby rozhodnutí v trestním řízení, vedoucí k vydání odsuzujícího rozsudku, je možné využít jen v případě, že jsou splněny podmínky stanovené zákonem, jako je závažnost trestného činu, doznání pachatele atd. K těmto tzv. odklonům náleží:

- podmíněné zastavení trestního stíhání,
- narovnání,
- trestní příkaz,
- podmíněné odložení podání návrhu na potrestání
- **v řízení ve věcech mládeže odstoupení od trestního stíhání.**

„Obecně je třeba nejprve uvést, že všechny druhy řízení upravené trestním řádem jsou v zásadě rovnocenné ve smyslu procesního vyřízení věci. Obviněný má nárok pouze na projednání své věci ve standardním hlavním líčení. Další možné procesní postupy jsou konstruované jako fakultativní alternativa k němu. Volba konkrétního procesního postupu není věcí zcela volné úvahy soudu. V zákoně je výslovně stanoveno, za jakých podmínek lze využít každého jednotlivého druhu řízení. Soud se také musí při své úvaze řídit příslušnými základními zásadami (zejména je třeba poukázat na princip rovnosti stran, presumpci nevinny a zásadu rychlosti a hospodárnosti řízení). Zcela zásadní význam při této úvaze soudu by měl mít současně zájem poškozeného“ (ANON, 2012).

Podmíněné zastavení trestního stíhání je rozhodnutím prozatímním, se stanovením zkušební doby, vázané na splnění určitých podmínek a povinností uložených obviněnému. Trestní odpovědnost pachatele trvá a věci se nadále zabývají orgány činné v trestním řízení. Obviněný stále může požadovat řádné projednání věci příslušným soudem.

Tento způsob je využitelný v případě, že lze s ohledem na okolnosti spáchaného činu a osobě obviněného usuzovat, že v případě odsuzujícího rozsudku bude uložen podmíněný trest odnětí svobody, přičemž by se obviněný s největší pravděpodobností ve zkušební době osvědčil.

Narovnání. Tento institut má přispět k řešení konfliktu mezi pachatelem a poškozeným ve společenských vztazích.

Při využití tohoto způsobu odklonu je kladen důraz na to, aby obviněný důsledně odčinil všechny škodlivé následky, které poškozenému trestným činem způsobil, což je postaveno nad zájem na potrestání pachatele. Určitý prvek trestní represe je možné také uplatnit a to tím, že se obviněnému uloží na rámec výše škody povinnost k dalšímu majetkovému plnění, jestliže bude sloužit obecně prospěšnému účelu.

Trestní příkaz je vydáván v řízení před samosoudcem. Užívá se v méně složitých případech. Představuje formu zkráceného písemného řízení, bez součinnosti stran, kdy se neprovádí dokazování. Základním předpokladem vydání trestního příkazu je, že skutkový stav je spolehlivě prokázán zjištěnými důkazy. Má povahu odsuzujícího

rozsudku. Účinky spojené s vyhlášením rozsudku nastávají doručením trestního příkazu obviněnému.

Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání má formu varování. Podezřelému je dána šance, aby během stanovené zkušební doby přesvědčil státního zástupce, jenž podmíněně odložil podání návrhu k trestnímu stíhání, že se poučil, vede řádný život a plní další uložená opatření. Pokud se tak stane, rozhodne státní zástupce, že se osvědčil. V opačném případě nařídí policejnímu orgánu, který dosud vedl zkrácené přípravné řízení, aby zahájil trestní stíhání a dále v něm postupoval.

Odstoupení od trestního stíhání. Tento způsob odklonu se do trestního řádu dostal souvislosti s přijetím zákona o soudnictví ve věcech mládeže a doplnil pro mladistvé již existující druhy odklonu. Jestliže jsou splněny zákonem dané podmínky, může v přípravném řízení státní zástupce a v řízení před soudem soud pro mládež odstoupit od trestního stíhání a zároveň zastavit trestní stíhání z důvodu absence veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého.

Odstoupení od trestního stíhání je možné zejména tehdy, když mladistvý již úspěšně vykonal vhodný probační program, úplně nebo alespoň částečně nahradil škodu způsobenou proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasil, anebo bylo mladistvému vysloveno napomenutí s výstrahou a takové řešení lze považovat z hlediska účelu řízení za dostatečné (ANON, 2012).

1.3.2 Mediace v zahraničí

Počátky institucionalizace mediace v rámci trestního řízení lze vysledovat na severoamerickém kontinentu ve druhé polovině 20. století, kde se tato metoda stala významnou alternativou klasickému způsobu soudního řešení sporů (prvním mediačním programem užitým v oblasti trestní justice byl kanadský projekt pro mladistvé, který byl realizován ve městě Elmira).

V Evropě našla mediace uplatnění nejprve ve Velké Británii. Tam začaly být mediační programy užívány koncem 70. let dvacátého století. Odtud rychle pronikaly do dalších evropských států – Německa, Rakouska a Nizozemska. Zde rozvoj mediace souvisel se zaváděním odklonů od standardního soudního řízení.

Velký rozvoj mediačních programů přinesla devadesátá léta. Dochází ke zdokonalování teoretických postupů, vymezuje se profese mediátora a mediace má své místo v trestní legislativě. V dalších letech se mediace postupně uplatňuje i v průběhu celého trestního řízení (nejenom při odklonech), je stále více případů, které jsou k mediaci předávány, dochází k zaměření jednotlivých mediačních programů podle typů trestné činnosti apod.

Nutno zdůraznit, že mediace je jedním z hlavních pilířů restorativní justice, či dokonce základní nástroj jejího uplatnění v praxi. Restorativní justice je založena na předpokladu, že trestný čin je sociální konflikt mezi stranami, který je možné odstranit pouze za podmínky, že se tohoto procesu aktivně účastní všechny dotčené strany. V mediaci je obsaženo mnoho forem a postupů. Ve vztahu mediace a trestního řízení lze rozlišit tři modely:

- mediace jako součást tradičního trestního procesu,
- mediace jako alternativa k trestnímu řízení,
- mediace jako součást trestního procesu, často využívaná po rozhodnutí soudu o vině a trestu k řešení konfliktu mezi poškozeným a obviněným.

Podoba mediace není ve všech zemích stejná. Je ovlivněna systémem trestní justice dané země, a také celkově kulturním a sociálním prostředím. Postavení mediace v rámci justičního systému může být buď nezávislé, kdy je mediace plnohodnotnou alternativou ke klasickému projednávání nebo „relativně nezávislé“, což znamená, že mediace je součástí trestního procesu v jeho určité fázi, přičemž za předpokladu, že dojde k dohodě stran, má vliv na konečné rozhodnutí. Třetí možností je „plně závislá“ mediace, která je dílčí součástí klasického projednávání věci. Tento typ mediace je v některých zemích využíván i v době samotného výkonu trestu.

Význam mediace spočívá v tom, že přesunuje důraz z veřejného zájmu, který je hlavním hlediskem klasické justice na osobní zájmy těch osob, kterých se zločin přímo dotknul.

Mediace jako metoda řešení konfliktů, souvisejících s trestním stíháním, je téma, kterým se zabývají řady mezinárodních organizací, např. Rady Evropy. Vodítkem pro zavádění a uplatňování mediace do justičních systémů mohou být dokumenty,

které tyto organizace vydávají. Považuji za přínosné uvést zde Doporučení Rady Evropy, v nichž jsou stanoveny základní principy mediačního procesu, které by měly být členskými zeměmi dodržovány a to zejména Doporučení rady Evropy č. R (99) 19, týkající se zprostředkování, resp. mediace v trestních věcech. Hlavní principy Doporučení jsou následující:

- *Mediace v trestních věcech by se měla uskutečnit jen pokud k ní strany dají svobodně souhlas. Stranám by mělo být umožněno, aby svůj souhlas mohly kdykoliv odvolat.*
- *Mediátorům by měla být dána dostatečná autonomie v rámci systému trestního soudnictví.*
- *Legislativa by měla usnadnit mediaci v trestních věcech.*
- *Na proces mediace by se měly vztahovat základní procesní záruky; zejména by strany měly mít právo na právní pomoc, na tlumočnické služby, nezletilí by měli mít navíc právo i na rodičovskou pomoc.*
- *Rozhodnutí předat trestní věc k mediaci, stejně i hodnocení výsledku mediačního řízení by mělo být vyhrazeno orgánům trestního soudnictví.*
- *Dříve, než strany dají svůj souhlas s mediací, měly by být plně informovány o svých právech, povaze mediačního řízení a možných důsledcích svého rozhodnutí.*
- *Zvláštní nařízení a právní ochrana mladistvých v soudním řízeních by se měly vztahovat rovněž i na jejich účast v mediaci v trestních věcech.*
- *Základní skutečnosti případu by měly být běžným způsobem odsouhlaseny oběma stranami jako základ pro mediaci. Účast v mediaci by neměla být použita jako důkaz přiznání viny v dalším trestním řízení.*
- *Zjevná nerovnost účastníků mediace s ohledem na faktory, jako jsou věk stran, vyspělost nebo duševní schopnosti, by měly být vzaty v úvahu předtím, než případ bude předán k mediaci.*
- *Rozhodnutí o předání trestní věci k mediaci by mělo zahrnovat přiměřený časový limit, v průběhu kterého by kompetentní orgány trestního soudnictví měly být informovány o stavu mediačního řízení.*

- *Vyrovnaní závazků založených na mediačních dohodách by mělo mít stejný statut jako soudní rozhodnutí a mělo by vyloučit trestní stíhání ohledně stejných skutečností (ne bis in idem).*
- *Pokud bude případ předán zpět orgánům trestního soudnictví, aniž by došlo k dohodě mezi stranami, nebo po neúspěchu splnění takové dohody, rozhodnutí o dalším postupu by mělo být učiněno bez odkladu.*
- *Orgány poskytující mediační služby by měly mít dostatečnou autonomii v plnění svých povinností. Jejich činnost by měla být upravena zákonem. Mediátoři by měli projít školením než začnou s prováděním mediace a měli by být soustavně doškolováni. Jejich školení by se mělo zaměřit na poskytnutí vysoké úrovně způsobilosti a vzít v úvahu dovednosti z oblasti řešení konfliktů, specifické požadavky na práci s oběťmi a pachateli a základní znalost systému trestního soudnictví.*
- *Před začátkem mediace by měl být mediátor informován o všech závažných skutečnostech případu a vybaven nutnými dokumenty od kompetentních orgánů trestního soudnictví.*
- *Mediace by měla být prováděna nestranným způsobem, musí být založena na skutkové podstatě případu a na potřebách a přáních stran. Mediace by měla být prováděna na místech, kam nemá veřejnost volný přístup. Mediátor by měl vždy respektovat důstojnost stran a zajistit, aby strany spolu jednaly s vzájemnou úctou. Mediace by měla být prováděna efektivně, ale tempem, které je pro strany zvládnutelné.*
- *K dohodám by strany měly dospět dobrovolně. Dohody by měly obsahovat pouze rozumné a přiměřené závazky.*
- *Navzdory zásadě důvěrnosti by měl mediátor předat příslušným orgánům trestního řízení jakoukoliv informaci ohledně bezprostředně hrozících závažných trestných činů, která by vyšla najevo během mediace.*

Mediátor by měl podat orgánům trestního soudnictví zprávu o mediaci a jejím výsledku, zpráva by neměla obsahovat záznamy mediačních rozhovorů, ani názor mediátora na chování stran v průběhu zprostředkování. Členské státy EU by měly

podporovat výzkum a vyhodnocení účinnosti mediace v trestních záležitostech (Rozum, aj. 2009, s 9 – 11).

Domnívám se, že pro uplatnění mediace je široký prostor i mimo trestní justici. Například při vztahových problémech v kolektivech (ve školách, v internátech, na pracovištích nebo v rodinách), které ztrpčují život všem členům. Nasazením mediace lze obnovit příznivou atmosféru a zlepšit komunikaci, což je velmi důležité pro psychickou pohodu a vyrovnanost, tedy zdraví každého jedince.

1.4 Probace

Podstatou probace je dle Svobody konstruktivní metoda převýchovy a jiného pozitivního chování pachatele, jejíž základ je v účelné kombinaci prvků kontroly, pomoci a poradenství. V rámci probace je uplatňován individuálnější přístup k pachateli, je využíváno účinnějších prostředků k řešení méně závažných trestných činů, než je trest odnětí svobody a je vynakládáno úsilí k vytvoření lepších podmínek a možností k postihu i závažnějších trestných činů. Její využití v praxi posouvá hranice výkonu justice daleko za zjištění viny, uložení trestu a zajištění jeho výkonu.

Užitím probace lze dosáhnout vyšší účinnosti trestní sankce a vyváženého stavu mezi trestní represí a prevencí. Probační pracovníci přistupují k pachateli s ohledem na jeho osobní poměry, okolnosti případu motiv trestného činu a v návaznosti na to upravují programy, které mají k dispozici, tak, aby co nejlépe odpovídaly danému stavu. Pachatel je ušetřen negativních zkušeností z pobytu ve vězení, které by mohly zapříčinit jeho zahořklost, negativní postoj vůči společnosti a neschopnost vést řádný život.

Činnosti probačních úředníků jsou limitovány zákonem a rozhodnutím soudů. Jejich postavení je na rozdíl od mediátorů odvozeno od autority soudů. Úkony prováděné probačními pracovníky v průběhu řízení přispívají k objektivizaci informací o obviněném a poškozeném a k individualizaci volených forem trestněprávního postihu. Jejich práce v rámci výkonu rozhodnutí zahrnuje nejen kontrolu chování pachatele, ale zejména péči o něj a pomoc zaměřenou na to, aby se mu podařilo

nastartovat a udržet řádný působ života a vytvořit si kladný vztah k místu, kde žije a k lidem, které jsou součástí jeho existence (Svoboda 2005, s. 36-39).

1.4.1 Probační činnosti

Podstatou činnosti probačního úředníka, vykonávané v rámci dohledu, jak dále uvádí Svoboda, je spojení represivní složky trestněprávního opatření se složkou výchovnou a pomáhající. Probační pracovník ve styku s pachatelem zastupuje společnost, tudíž představuje moc, stojí na straně státu a zákona. Jeho povinností je dodržovat normy dané společností. Má roli prostředníka mezi klientem (pachatelem) a společností. Jeho úkolem je zohledňovat osobní potřeby pachatele, pomoci mu začít žít spořádaně a důstojně, ovšem v rámci pravidel respektovaných společností. Není to lehký úkol.

V probační činnosti jsou obsaženy prvky kontroly a pomoci. Probační pracovník hledá vyváženost mezi potřebami pachatele, zájmy poškozeného a společnosti. Hlavním nástrojem práce probačního úředníka je komunikace založená na pravidelných osobních setkáních. Ke komunikaci je využívána dialogová metoda řešení konfliktů. Ta spočívá v aktivním naslouchání, konstruktivním dotazování, reflektování, efektivním vyjednávání, rozvíjení pozitivních možností, odhalování a rozvíjení lidských zdrojů.

Závažnou stránkou probační činnosti je prevence zacílená na zabránění recidivy trestné činnosti osob pod probačním dohledem. Znamená to zejména poskytovat těmto osobám psychosociální pomoc, často je nutné také odborné vedení, např. při odstraňování škodlivých návyků a závislostí různého typu (drogová závislost, alkoholismus, patologické hráčství), v jejichž důsledku bývá trestná činnost obvykle páchána. Důležité je zasadit se o vytvoření pracovních návyků, zájmu o vzdělání a pozitivní volnočasové aktivity. To platí především pro mladistvé a osoby ve věku blízkému věku mladistvých, jež včasná a správná pomoc může efektivně nasměrovat na správnou životní cestu bez dalších konfliktů se zákonem.

K probačním činnostem se řadí i tzv. soudní pomoc, v níž je obsaženo shromažďování podkladů a aktuálních informací o pachateli, jeho sociální situaci, pracovních a finančních poměrech, což poskytuje soudu podklady k posouzení

obžalované osoby a jeho poměrů před vydáním rozhodnutí ve věci. Probační úředník vykonává tuto činnost na základě žádosti státního zástupce nebo soudce. Pokud s tím pachatel souhlasí, probírá s ním záležitosti týkající se jeho osobní a rodinné situace, kontaktuje osoby z jeho okolí (např. rodiny, školy, zaměstnavatele, přátele...). Informace, které získá, předloží ve zprávě, v níž vyjádří i svůj postoj a z odborného hlediska posoudí možnost dalšího výchovného působení na pachatele. Do zprávy je zakomponováno i vyjádření poškozeného a také jeho zhodnocení vzniklé situace. Soudní pomoc by měla být aplikována již v raných stádiích trestního řízení.

Další probační činnost je spjata s ustanovením § 73 odst. 1 písm. b) trestního řádu – propuštění osoby z vazby na slib, kdy se obviněný zavázal spolupracovat s probačním úředníkem., popř. mu taková spolupráce byla uložena soudem v rozhodnutí o propuštění z vazby v rámci povinností a omezení. Jedná se o tzv. včasnou pomoc, která je svou povahou velmi blízká probačnímu dohledu. Je alternativou k pobytu obviněného ve vazbě (Svoboda 2005, s. 41- 49).

1.5 Trestní zákonodárství nad mládeží

1.5.1 Historický vývoj v ČR

Po vzniku samostatné Československé republiky byla věnována i zvýšená péče mladistvým. Zpočátku se zaměřila pouze na péči o osiřelé a opuštěné děti. Později se vztahovala i na děti žijící v rodinách, které neplní své výchovné funkce. Za účelem zajištění této péče vznikla v roce 1918 Úřadovna pro péči o mládež u okresního soudu trestního v Praze, později také útulna Dobrý Pastýř, která sloužila k přechodnému umístění mladistvých chlapců. Tyto instituce byly v roce 1928 převzaty Jednotou pro podporu soudů Velké Prahy v péči o mládež.

Na území Čech, Slovenska a Podkarpatské Rusi nebyla v tomto odvětví jednotná právní úprava. Ke změně došlo až v roce 1931, kdy byl přijat zákon o trestním soudnictví nad mládeží (zákon z 11. března č. 48 Sb. z. a n). V tomto zákoně bylo stanoveno, že důležité je mladistvé vychovávat a ne trestat. Trest uložený dospělému pachateli, nemůže plnit stejný účel u mladistvého, naopak, může pro něj být škodlivý. Z toho vyplývá, že trestné činy spáchané mladistvými byly posuzovány mírněji a jinak, než trestné činy dospělých osob, což vyžadovalo i přízpůsobení

trestního řízení a zajištění, aby měl soudce na výběr dostatek nápravných prostředků. Důraz byl kladen také na to, aby se trestního řízení zúčastňovali představitelé sociální péče o mládež, a aby nedocházelo k rozměňování péče o mladistvého mezi více orgánů, zejména soudce trestního a poručenského (Skoblová, 2000).

Se společensko-politickými změnami po 2. světové válce přišla i změna koncepce v oblasti trestání mládeže. Zezulová navazuje tím, že v roce 1950 byl bez náhrady zrušen zákon z roku 1931, přičemž zanikly i soudy mládeže a úřadovny pro péči o mládež. Trestněprávní opatření týkající se mladistvých byla zakomponována opět do obecných trestněprávních norem. Trestní zákon z té doby měl 8 takových ustanovení. Nejvýznamnější z nich byl § 58, který obsahoval podmínky pro upuštění od potrestání mladistvého. Jednalo se o tyto případy:

- mladistvý nemohl z omluvitelného důvodu plně rozpoznat, kdy jeho jednání je pro společnost nebezpečné,
- jednalo-li se o trestný čin menšího významu, k němuž byl mladistvý sveden příležitostmi nebo tíživými osobními nebo rodinnými poměry,
- jednalo-li se o trestný čin menšího významu, jehož se mladistvý dopustil nerozvážeností, nebo pod vlivem jiné osoby,
- pokud měl soud za to, že ochranná výchova, kterou nařídí, splní účel trestu.

Na základě ustanovení § 230 tohoto trestního řádu, mohl také prokurátor ze stejných důvodů zastavit trestní řízení proti mladistvému. Tato dvě ustanovení se ve zkrácené podobě objevila ještě v novelách trestního zákona č. 63. z roku 1956 a v zákoně o trestním řízení č. 64 z roku 1956. V následujících trestních předpisech z roku 1961 - trestní zákon č. 10/ 1961 Sb., trestní řád č. 141/1961 Sb. však již obsažena nebyla.

Novely těchto zákonů, přijaté v 90. letech minulého století (novela trestního zákona č. 175/ 1990 Sb., novela trestního řádu č. 178/ 1990 Sb.), přinesly více možností, jak potrestat mladistvého. Přibyl trest vyhoštění a za určitých podmínek trest zákazu činnosti na dobu až 5 let. Také došlo k rozšíření případů, kdy nastávají po vykonání určitých trestů (peněžitý trest, trest propadnutí věci) u mladistvého účinky zahlázení odsouzení ihned po výkonu těchto trestů (Zezulová 1997, s. 78 – 79).

1.5.2 Současná situace

V současné době je situace taková, že pro osoby mladší osmnácti let, které se dopustily trestného činu, platí zvláštní režim. Ten je upraven v zákoně o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže (zákon číslo 218/2003 Sb.), který je účinný od 1. 1. 2004. Tento zákon rozlišuje mezi mladistvými (tj. osobami, které dosáhly věku 15 let, ale ještě nedovršily 18. rok věku) a dětmi mladšími patnácti let.

Trestní řízení ve věcech mladistvých

Za mladistvého je zákonem považován ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnácti let a nepřekročil osmnácti let věku. Trestné činy mladistvých se nazývají proviněními. Aby bylo možné mladistvého stíhat, příp. odsoudit, musí jeho provinění vykazovat míru závažnosti vyšší než malou. Mladistvý musí mít vždy zajištěného obhájce. Vztít jej do vazby je možné jen velmi výjimečně.

V trestním řízení ve věcech mladistvých je kladen důraz na ochranu jejich osobních údajů, zejména se jedná o to, aby nebyla odhalena jeho totožnost. Všechny zúčastněné orgány, tj. policejní orgány, státní zástupce, soudci, úředníci probační a mediační služby či sociální pracovníci musí projít zvláštní průpravou pro zacházení s mládeží. Trestní věci mladistvých mají na starosti soudy pro mládež. V praxi to neznamena, že by byly vytvořeny nové soudy, ale trestní kauzy mladistvých řeší specializovaní soudci obecných soudů.

Pokud je mladistvému soudem prokázána vina, neukládá se mu trest, ale tzv. opatření. Zákon rozlišuje tři druhy opatření: výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření. Od uložení opatření může soud upustit (popř. podmíněčně).

Výchovnými opatřeními jsou

- *dohled probačního úředníka – probační úředník pravidelně sleduje chování odsouzeného mladistvého v jeho prostředí.*
- *probační program – jedná se o programy sociálního výcviku, psychologického poradenství, vzdělávací či rekvalifikační programy nebo*

programy zahrnující obecně prospěšnou činnost (nejedná se o trest obecně prospěšných prací).

- *výchovné povinnosti – povinnosti směřující k zajištění řádného života, např. povinnost bydlet s rodičem, nahradit způsobenou škodu, vykonat společensky prospěšnou činnost, podrobit se léčení závislosti apod.*
- *výchovná omezení – např. zákaz návštěv určitých akcí, zákaz styku s konkrétními osobami, zákaz užívání návykových látek apod.*
- *napomenutí s výstrahou – soudce nebo v přípravném řízení státní zástupce mladistvému důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na důsledky, které mu hrozí, pokud by se v budoucnu dopouštěl další trestné činnosti.*

Ochrannými opatřeními jsou

- *ochranné léčení – např. psychiatrické, protialkoholní, protitoxikomanické nebo sexuologické.*
- *zabezpečovací detence – je to vlastně ochranné léčení, které ale je vykonáváno v uzavřeném zařízení, spravovaném vězeňskou službou, takže je mnohem těžší z něj uprchnout, než když je léčba vykonávána v lékařském zařízení.*
- *ochranná výchova – ukládá se v případech, kdy o výchovu mladistvého není dostatečně postaráno, dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána nebo prostředí, v němž mladistvý žije, neskýtá záruku řádné výchovy. Vykonává se ve zvláštních ústavech pro mladistvé.*
- *zabrání věci či jiné majetkové hodnoty – týká se to věcí, které byly získány trestným činem nebo věcí, které ohrožují bezpečnost, či věcí, které náleží mladistvému, kterého nelze odsoudit, nebo u něhož bylo upuštěno od uložení opatření.*

Trestní opatření:

- *obecně prospěšné práce – horní hranice je poloviční oproti trestu obecně prospěšných prací ukládanému dospělým pachatelům, musí se přihlídnout k možnostem mladistvého a jeho poměrům.*
- *domácí vězení – ukládá se mladistvým za stejných podmínek jako dospělým pachatelům, tedy na dobu až dvou let (jde o nové trestní opatření, které lze uložit od 1. 1. 2010).*
- *zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce – mladistvému může být tento trest uložen nejdéle na dobu 5 let (jde o nové trestní opatření, které lze uložit od 1. 1. 2010).*
- *peněžitě opatření – může být uloženo ve výši 10 až 365 denních sazeb, přičemž denní sazba se smí pohybovat v rozmezí 100 – 5.000,- Kč. Opatření lze uložit jen tehdy, je-li mladistvý výdělečně činný nebo to umožňují jeho majetkové poměry.*
- *peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu – je to vlastně pohrůžka peněžitým opatřením. Mladistvému se stanoví zkušební doba. Pokud v ní nepovede řádný život bude muset peněžitě opatření zaplatit.*
- *propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty – lze uložit, jedná-li se o věc, která byla použita ke spáchání provinění nebo k tomu byla určena, nebo o věc získanou proviněním či ji získal za věc získanou proviněním.*
- *zákaz činnosti – uložený zákaz nesmí být na překážku přípravě na povolání mladistvého a nesmí být delší než 5 let.*
- *vyhoštění – lze uložit jen cizincům, kteří v České republice nemají rodinu a nemají zde ani azyl.*
- *odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem – je to obdobné jako u dospělých pachatelů, jedná se vlastně o pohrůžku odnětím svobody. Mladistvému se stanoví zkušební doba a pokud v ní nepovede řádný život, bude muset vykonat odnětí svobody v příslušné věznici pro mladistvé.*
- *odnětí svobody nepodmíněné – lze je uložit jen tehdy, kdy by žádná jiná opatření nevedla k dosažení účelu zákona, tj. zejména k nápravě mladistvého.*

Oproti dospělým obviněným se trestní sazby snižují na polovinu, přičemž dolní hranice nesmí přesáhnout jeden rok a horní hranice 5 let odnětí svobody. Pouze v případech, kdy by dospělému pachateli mohl být uložen výjimečný trest, může být opatření odnětí svobody uloženo mladistvému až na 10 let. Toto trestní opatření se vykonává odděleně od dospělých odsouzených ve zvláštních věznicích pro mladistvé nebo alespoň ve zvláštním oddělení věznice.

Řízení ve věcech dětí do 15 let

Děti do patnácti let nemají trestní odpovědnost, za spáchání trestného činu je nelze trestně stíhat. Jestliže se dopustí jednání, které vykazuje znaky trestného činu, probíhá řízení podle občanského soudního řádu (tedy ne podle trestního řádu). Dítě musí mít před soudem opatrovníka (zpravidla jím bývá advokát). Jestliže soud neupustí od uložení opatření, může být dítěti uložen:

- *dohled probačního úředníka.*
- *zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče.*
- *ochrannou výchovu (ANON, 2013).*

2 PRAKTICKÁ ČÁST

Teoretická část byla náhledem, kde jsme se seznámili s problematikou týkající se probační a mediační služby. Tato část je popsána velmi srozumitelným způsobem, aby tomu rozuměla, jakákoli věková skupina. V této části jsou vymezeny základní pojmy, restorativní justice, mediace, probace a trestní zákonodárství nad mládeží.

Praktická část je zaměřena na vlastní výzkum znalosti středoškolské mládeže o problémech a úkolech probační a mediační služby. Podstatou průzkumu je zmapovat aktuální situaci znalostí mládeže, o fungování probační a mediační služby.

Cílem průzkumu je potvrzení, či vyvrácení předpokladu o znalostech středoškolské mládeže. Jako středoškolská mládež byla vybrána střední zdravotnická škola Praha 4.

2.1 Předpoklady

Předpoklad č. 1

Předpokládáme, že o fungování probační a mediační služby budou lépe informována děvčata než chlapci.

Předpoklad č. 2

Předpokládáme, že trestní opatření vykonávala spíše mládež mezi 15-16 rokem než 17-18 rokem.

2.2 Použitá metoda

Nezbytná data a potřebné informace jsem získala od studentů pomocí dotazníku, který jsem sestavila podle vlastní konstrukce a analýzou spisové dokumentace na pobočce probační a mediační služby v Praze 10. Metodu dotazníku jsem si vybrala, z důvodu velkého zkoumaného vzorku. Aby byl dotazník srozumitelný a správně studenty pochopený, zvolila jsem uzavřené otázky, typu a, b, c, v jedné otázce studenti mohli zvolit více možností. Dotazník obsahuje 10 otázek. Při sestavení studentů z různých tříd a při rozdávání dotazníků jsem spolupracovala s pověřeným studentem střední zdravotnické školy. Spolupráce studentů při vyplňování dotazníků

byla dobrovolná. Časový limit na vyplnění nebyl stanoven, každý měl dostatek času pro zvolení své odpovědi. Dotazník měl za úkol zjistit základní údaje o studentech, jako je pohlaví, jaký ročník navštěvují, věk. Dále účelem dotazníku bylo zjistit znalosti studentů o fungování probační a mediační služby, zda vědí něco o její činnosti. Jaká alternativní trestní opatření znají. V neposlední řadě mě zajímalo, zda s alternativními tresty studenti souhlasí.

Druhou metodu zjišťování informací jsem využila analýzu spisové dokumentace s podporou vedoucí oddělení PhDr. Zuzanou Kynclovou.

2.3 Popis výzkumného vzorku

Průzkumné šetření bylo vykonáno v budově střední zdravotnické školy se studenty, kteří se dobrovolně dorazili z více ročníků. Průzkum se uskutečnil dne 21. 01. 2013. Dotazník byl rozdán celkem třiceti studentům bez rozdílu věku. Na vyplnění dotazníku měl každý student libovolný čas. Po odevzdání dotazníků bylo zjišťováno, zda studenti všemu v dotazníku rozuměli, zda neměli nějaký problém s vyplněním otázek.

2.4 Vyhodnocení dotazníku

Spolupráce s pověřeným studentem byla bezproblémová, pomáhal mi při rozdávání dotazníků i při sběru. Jelikož studenti z vlastní iniciativy, návratnost dotazníku byla 100 %, tudíž 30 dotazníků. Dotazník jsem zpracovávala dle základních principů zpracování informací. Všechny 30 dotazníků se dalo použít pro další zpracování. Výsledky dotazníků jsem převedla do čísel, které jsem zapsala do tabulky a pro ještě lepší přehled jsem vyhotovila grafické znázornění. Všechna data jsem následně vyhodnocovala tak, aby mohlo nastat vyvrácení, či potvrzení stanovených hypotéz a předpokladů.

2.5 Vyhodnocení spisové dokumentace

Spolupráce s vedoucí oddělení PhDr. Zuzanou Kynclovou byla velmi zajímavá a náročná. Při analýze spisové dokumentace jsem si uvědomila, že můj předpoklad není až tak dobře definován. Proto bych ráda svůj druhý předpoklad správně dodefinovala. Předpoklad zní, že trestní opatření vykonávala, tady bych ráda

upřesnila, co si pod pojmem „vykonávala“ představuji. Po rozboru tohoto předpokladu s paní doktorkou jsem došla k závěru, že pod pojmem „vykonávala“ budu zkoumat tu skupinu, která byla v roce 2011 zaevidována u probační a mediační služby. Pokud to zjišťuji za rok 2011, nelze pod pojmem „vykonávala“ si představovat např. osvědčil se. Někteří mladiství dostávají trestní opatření až na tři roky. Další rok má soud na to, aby klienta osvědčil. Tudíž rok 2011 můžeme z pohledu osvědčení zkoumat až v roce 2015. Proto definicí „vykonával“ míním, jako evidoval se na PMS. Dále předpoklad zní, spíše mládež mezi 15-16 rokem než 17-18 rokem. Rok mladistvých je myšlen ve chvíli, kdy ten daný trestný čin spáchali. Je možné, že přípravné řízení trvá až několik let, než dojde k vykonávacímu řízení. Tudíž věk mladistvého platí v době spáchání trestného činu pro tento výzkum.

2.6 Vyhodnocení odpovědí

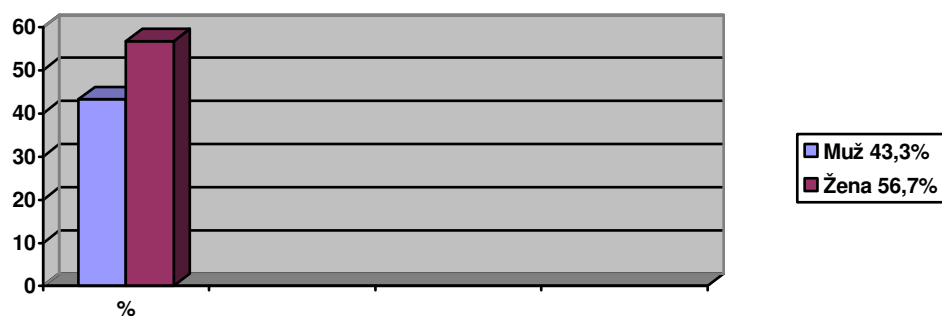
Složení respondentů dle pohlaví

Z dotazníků jsem zjistila, že vyplňování se zúčastnilo 13 mužů a žen bylo 17. Z toho můžeme usuzovat, že odpovědi budou v dobrém poměru z obou možných pohlaví. Tím lépe potvrdíme, či vyvrátíme náš předpoklad, že o fungování probační a mediační služby budou lépe informována děvčata než chlapci.

Tabulka 1: Složení respondentů dle pohlaví

Otázka č. 1 - Jaké je vaše pohlaví?		
Odpověď	Počet studentů	Procentuelní vyjádření
Muž	13	43,3 %
Žena	17	56,7 %

Graf 1: Složení respondentů dle pohlaví

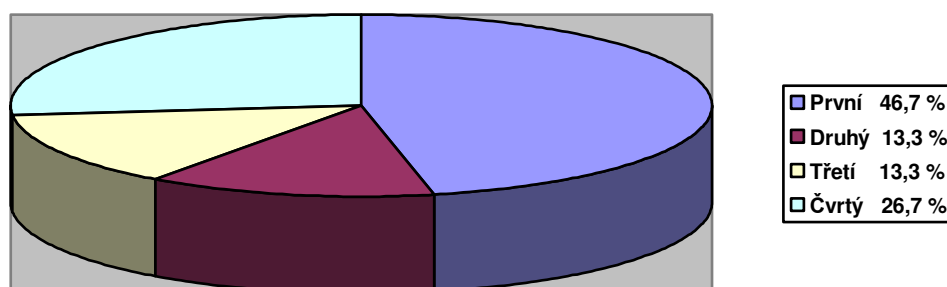
Složení respondentů dle studovaného ročníku

Ze získaných dat je evidentní, že nejvíce respondentů, čili 14 studentů, procentuelně 46,7 % pocházelo s prvního ročníku, z druhého i třetího ročníku dorazilo po 4 studentech, což je 13,3 % pro ročník a ze čtvrtého ročníku vyplnilo dotazník 8 studentů, tedy 26,7 %. Zde je vidět, že se dotazníky dostaly ke všem studujícím ročníkům.

Tabulka 2: Složení respondentů dle studovaného ročníku

Otázka č. 2 – Jaký ročník právě navštěvujete?		
Odpověď	Počet studentů	Procentuelní vyjádření
První	14	46,7 %
Druhý	4	13,3 %
Třetí	4	13,3 %
Čtvrtý	8	26,7 %

Graf 2: Složení respondentů dle studovaného ročníku v procentech

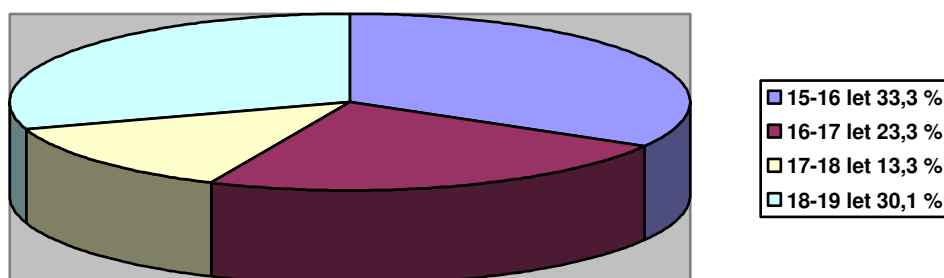
Složení respondentů dle věku

Z dosažených dotazníků jsme vymezili průměrný věk dotazovaných studentů, který je 16,4 roku. Víme z dotazníku, že nejmladšímu respondentovi je 15 let a nejstaršímu 19 let. Z dotazníku tedy vyplývá, že informovanost mládeže o fungování probační a mediační služby se dá ještě vstřípit u studentů kolem 16 roku.

Tabulka 3: Složení respondentů dle věku

Otázka č. 3 – Jaká je vaše věková kategorie?		
Odpověď	Počet studentů	Procentuelní vyjádření
15-16 let	10	33,3 %
16-17 let	7	23,3 %
17-18 let	4	13,3 %
18-19 let	9	30,1 %

Graf 3: Složení respondentů dle věku v procentech

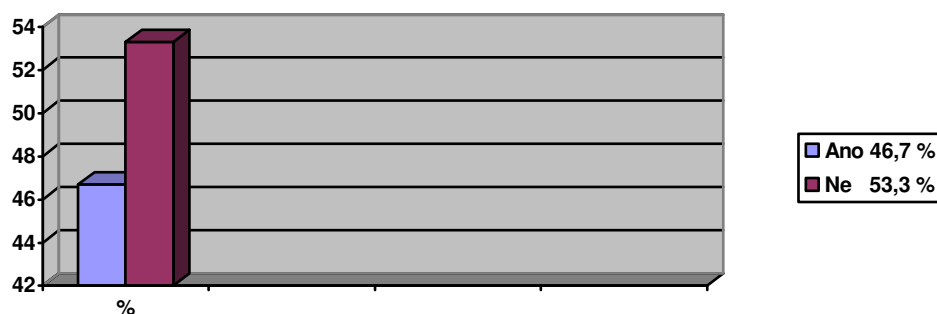
Složení respondentů dle informovanosti o činnosti PMS

Dotazníky nám sdělují, že o činnosti probační a mediační služby vědělo méně respondentů, 14 studentů. 16 respondentů, tedy 53,3 % z dotazovaných o činnosti PMS vůbec nevědělo.

Tabulka 4: Složení respondentů dle informovanosti o činnosti PMS

Otázka č. 4 – Slyšeli jste někdy o činnosti Probační a mediační služby?		
Odpověď	Počet studentů	Procentuelní vyjádření
Ano	14	46,7 %
Ne	16	53,3 %

Graf 4: Složení respondentů dle informovanosti o činnosti PMS v procentech

Tabulka 5: Předpoklad k činnosti PMS

Slyšeli jste někdy o činnosti Probační a mediační služby?	
Odpověď ANO	Počet studentů
Žena	7
Muž	7

Předpoklad, že o fungování probační a mediační služby budou lépe informována děvčata než chlapci. Z tabulky č. 5 můžeme vidět, že 16 studentů odpovědělo neznalost o činnosti probační a mediační služby. 14 studentů, tedy 46,7 % o činnosti PMS vědí. O činnosti PMS jsou děvčata i chlapci informována stejně, u obou je to procentuelně 23, 35 %. Proto na konci této kapitoly vyhodnotíme více odpovědí, abychom předpoklad buď potvrdili, či vyvrátili.

Složení respondentů dle znalosti o alternativních trestech

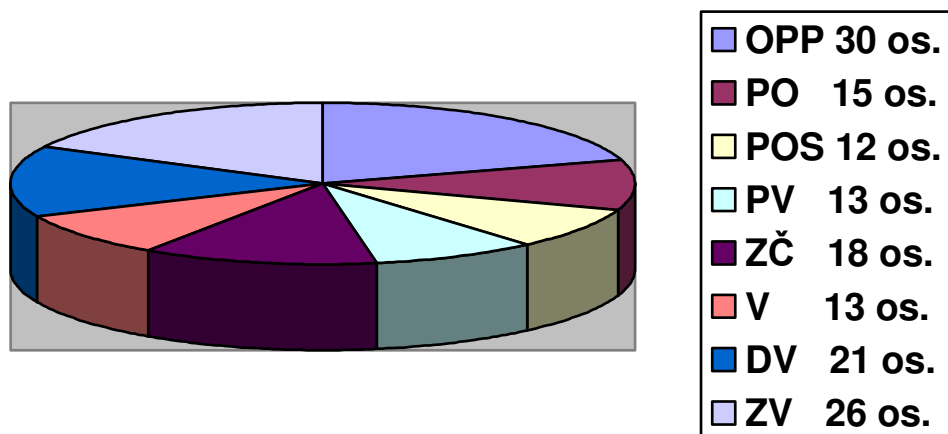
Z odpovědí v dotazníku vyplývá, že studenti znají nejvíce alternativní trest obecně prospěšné práce a to rovnou všech 30 respondentů. O trestu ve formě peněžitého opatření ví 15 respondentů, 12 studentů zná peněžitě opatření s podmíněným

odkladem výkonu, což je trest nejméně známý. Předposlední se umístil trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty a zároveň vyhoštění, šlo o 13 studentů. O zákazu činnosti slyšelo 18 respondentů, 21 studentů zná alternativní trest domácí vězení. A druhý nejznámější trest je zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, tvořilo to 26 odpovědí. Z toho vyplývá, že studenti budou sportovně založení, kde je zákaz vstupu na sportovní akce nejvíce vidět. I s obecně prospěšnými pracemi se dá přijít do styku lépe než s osobami co jsou vyhoštěni.

Tabulka 6: Složení respondentů dle znalosti o alternativních trestech

Otázka č. 5 – Soud pro mládež může mladistvému za spáchané provinění uložit alternativní trestní opatření. Které z nich znáte?	
Odpověď	Počet studentů, kteří znají daný alternativní trest
Obecně prospěšné práce (OPP)	30
Peněžitě opatření (PO)	15
Peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu (POS)	12
Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty (PV)	13
Zákaz činnosti (ZČ)	18
Vyhoštění (V)	13
Domácí vězení (DV)	21
Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (ZV)	26

Graf 5: Složení respondentů dle znalosti o alternativních trestech

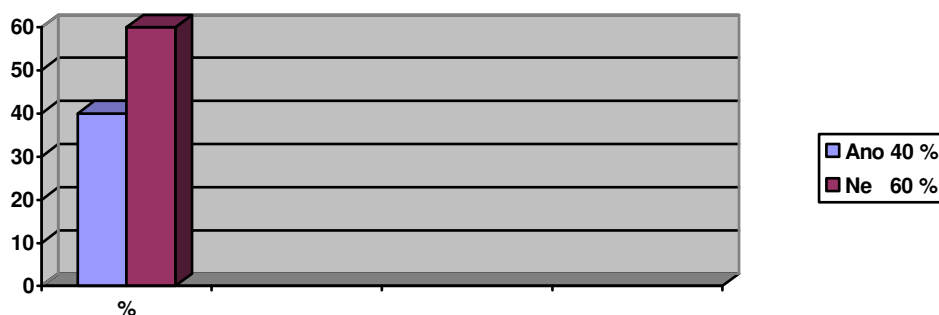
Složení respondentů dle informovanosti o bezplatné činnosti PMS

Z dotazníků nám vychází, že probační a mediační služba je zcela bezplatná vědělo méně respondentů, 12 studentů, 40 %. 18 respondentů, tedy 60 % z dotazovaných o bezplatné činnosti PMS vůbec nevědělo.

Tabulka 7: Složení respondentů dle informovanosti o bezplatné činnosti PMS

Otázka č. 6 – Víte, že činnost PMS je bezplatná?		
Odpověď	Počet studentů	Procentuelní vyjádření
Ano	12	40 %
Ne	18	60 %

Graf 6: Složení respondentů dle informovanosti o bezplatné činnosti PMS v procentech

Složení respondentů dle informovanosti o možnost obrátit se na PMS

Dotazníky nám sdělují, že se můžeme obrátit při problému se zákonem na probační a mediační službu vědělo 36,7 %, 11 respondentů. Nevědělo o této možnosti 63,3 %, tedy 19 %.

Tabulka 8: Složení respondentů dle informovanosti o možnost obrátit se na PMS

Otázka č. 7 – Víte, že pokud se dostanete do problému se zákonem, můžete se obrátit na PMS?		
Odpověď	Počet studentů	Procentuelní vyjádření
Ano	11	36,7 %
Ne	19	63,3 %

Graf 7: Složení respondentů dle informovanosti o možnost obrátit se na PMS v procentech

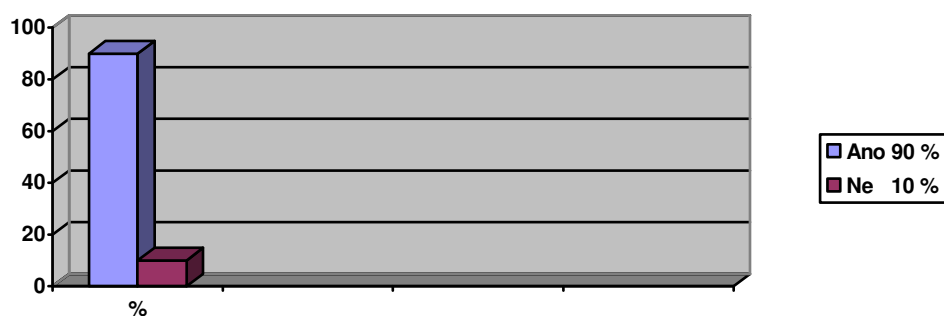
Složení respondentů dle informovanosti o možnosti mladistvého potrestat

Studenti z větší části věděli o možnosti mladistvého potrestat za spáchané provinění a to z 30 respondentů 90 %, tedy 27 studentů. Pouze 3 studenti, 10 % z dotazovaných o této možnosti nevěděli.

Tabulka 9: Složení respondentů dle informovanosti o možnosti mladistvého potrestat

Otázka č. 8 – Víte, že za spáchané provinění je možné mladistvého potrestat?		
Odpověď	Počet studentů	Procentuelní vyjádření
Ano	27	90 %
Ne	3	10 %

Graf 8: Složení respondentů dle informovanosti o možnosti mladistvého potrestat v procentech

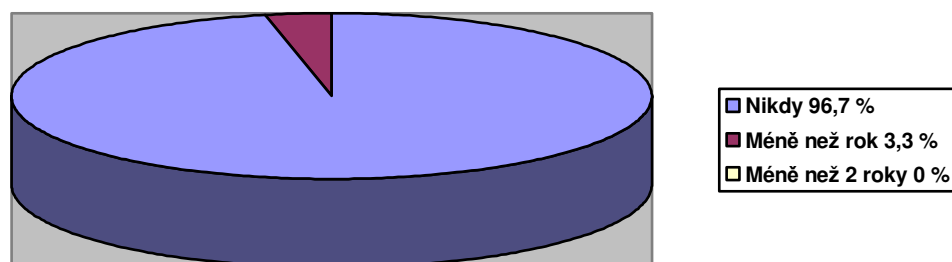
Složení respondentů dle docházení do PMS

Díky dotazníkům jsme zjistili, že téměř většina dotazovaných 29 respondentů, což dělá 96,7 %, nikdy nedocházelo na probační a mediační službu. Pouze jedna osoba, 3,3 % z celkově dotazovaných na konzultace k probační a mediační službě docházela. Z toho nám vyplývá, že naši respondenti nebyli soudem potrestáni a nedostali trest ve formě konzultací.

Tabulka 10: Složení respondentů dle docházení do PMS

Otázka č. 9 – Jak dlouho jste do PMS docházeli?		
Odpověď	Počet studentů	Procentuelní vyjádření
Nikdy	29	96,7 %
Méně než rok	1	3,3 %
Méně než dva roky	0	0 %

Graf 9: Složení respondentů dle docházení do PMS

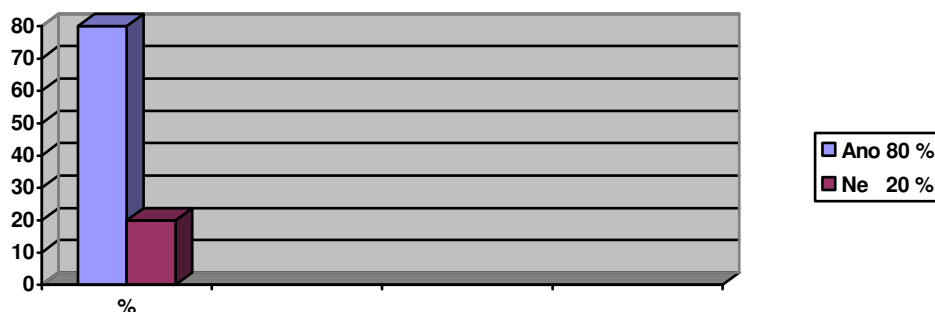
Složení respondentů dle souhlasu s alternativními tresty

Z celkových 30 respondentů 80 % dotazovaných souhlasilo s alternativními tresty, činí to 24 osob. Dalších 6 osob, tedy 20 % z celkového počtu s alternativními tresty nesouhlasí. Myslím, že je správné souhlas většiny respondentů. Je to, jako trest daleko účinnější a nenechá to takové následky na potrestaných, jako by byl výkon trestu odnětí svobody.

Tabulka 11: Složení respondentů dle souhlasu s alternativními tresty

Otázka č. 10 – Souhlasíte s alternativními tresty?		
Odpověď	Počet studentů	Procentuelní vyjádření
Ano	24	80 %
Ne	6	20 %

Graf 10: Složení respondentů dle souhlasu s alternativními tresty

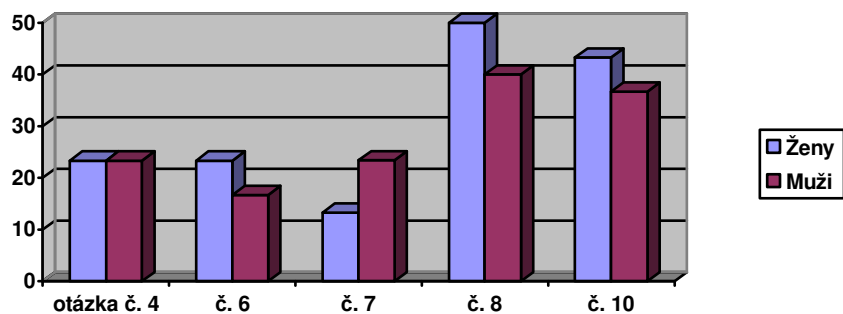
Předpoklad, že o fungování probační a mediační služby budou lépe informována děvčata než chlapci

Tabulka 12: Předpoklad k činnosti PMS z více odpovědí

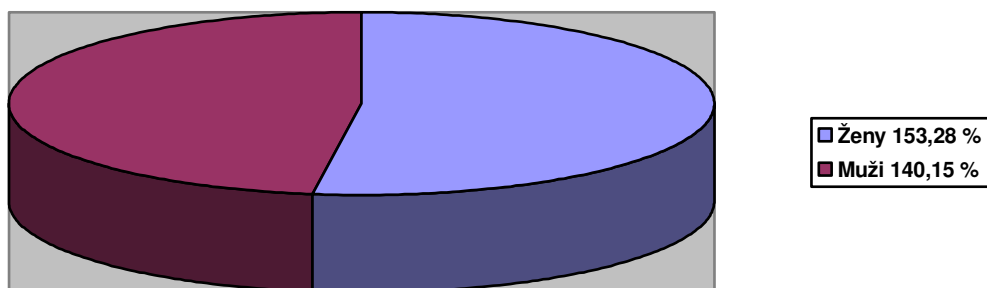
Otázky č.	Ženy s odpovědí ANO	Muži s odpovědí ANO
Otázka č. 4	7 (23,35 %)	7 (23,35 %)
Otázka č. 6	7 (23,33 %)	5 (16,7 %)
Otázka č. 7	4 (13,3 %)	7 (23,4 %)
Otázka č. 8	15 (50 %)	12 (40 %)
Otázka č. 10	13 (43,3 %)	11 (36,7 %)
Celkem procent	153,28 %	140,15 %

Předpoklad, že o fungování probační a mediační služby budou lépe informována děvčata než chlapci. Z tabulky č. 12 můžeme vidět, kolikrát ano odpověděly ženy a kolikrát ano odpověděli muži. Na otázku, zda slyšeli někdy o činnosti probační a mediační služby odpovědělo 7 žen ano, a mužů také 7. Další položená otázka byla, zda vědí, že činnost PMS je bezplatná. Tady odpovědělo žen více než mužů, tedy 7 žen a mužů bylo 5 s kladnou odpovědí. Otázka zda ví, že pokud se dostanete do problému se zákonem, můžete se obrátit na PMS? Tady vedou muži s kladnou odpovědí je 7 mužů, žen kladně odpovědělo pouze 4 ženy. Při otázce, zda vědí, že za spáchané provinění je možné mladistvého potrestat, odpovědělo kladně více žen. Žen bylo 15, mužů s touto odpovědí jen 12. A při poslední otázce, zda souhlasíte s alternativními tresty, odpověď byla u žen 13 x ano a u mužů 11 x ano. Jak tedy můžeme vidět, že i když jen o pár odpovědí, přesto v odpovědích zvítězily ženy. V procentech nad muži je to následovně v celkovém součtu. Ženy odpověděly ano 153,28 %, muži odpověděli ano 14,15 %. To znamená, že tento předpoklad můžeme potvrdit. Pro lepší znázornění přikládám graf, viz graf č. 11 a graf č. 12.

Graf 11: předpoklad o fungování PMS

Graf 12: předpoklad o fungování PMS v procentech celkem

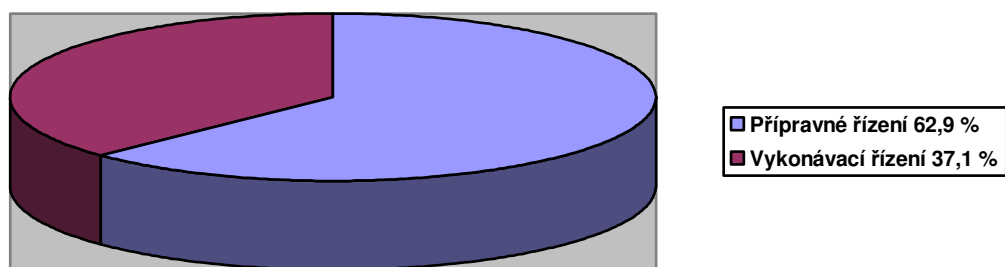

2.7 Vyhodnocení spisové dokumentace

Složení respondentů dle evidence

Ze spisové dokumentace jsem zjistila, že se v roce 2011 na probační a mediační službě zaevidovalo 3 023 mladistvých. Z toho jich bylo stále 1 902 mladistvých v přípravném řízení, což je 62,9 % z celkového zaevidování mladistvých. Ve vykonávacím řízení mladistvých evidujeme 1 121 osob, tedy 37,1 %. Z tohoto počtu zjistíme zaevidování mladistvých, který spáchali trestní čin v 15 letech, v 16 letech, v 17 letech. Po zjištění z tohoto velkého vzorku potvrdíme, či vyvrátíme náš předpoklad, že trestní opatření vykonávala spíše mládež mezi 15-16 rokem než 17-18 rokem.

Graf 13: Složení respondentů dle evidence

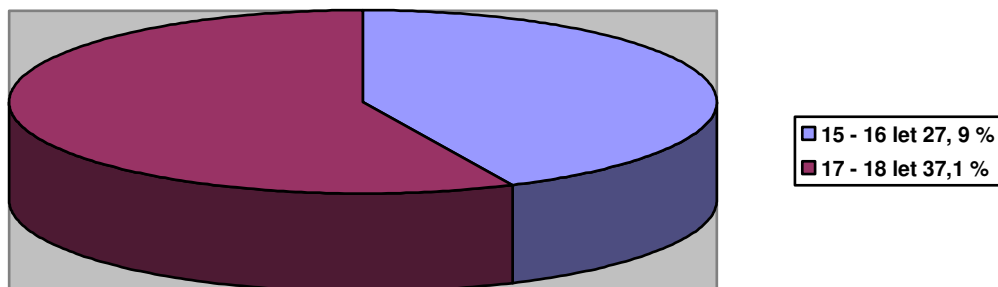
Předpoklad, že trestní opatření vykonávala spíše mládež mezi 15 – 16 rokem než 17 – 18 rokem.

Tabulka 13: Předpoklad vykonávání trestní opatření u mladistvých

Věk	Zaevidováno	Procentuelní vyjádření
15 - 16 let	843	27,9 %
16 - 17 let	1 056	35 %
17 - 18 let	1 124	37,1 %

Z tabulky č. 13 můžeme vyčíst, kolik mladistvých je zaevidovaných na probační a mediační službě. Celkově je na PMS zaevidováno 3 023 mladistvých. Ve věku mezi 15 – 16 rokem je zaevidovaných mladistvých 843, což je 27,9 %. Další skupinou jsou 16 – 17 let, kterých je 1 056 mladistvých, procentuelně 35 %. Poslední skupinou jsou mladiství mezi 17 -18 rokem, v evidenci jich je 1 124 mladistvých, 37, 1 %. Tudiž v procentech mladiství mezi 15 – 16 rokem evidují 27,9 % a mezi 17 – 18 rokem 37, 1 %. To znamená, že tento předpoklad můžeme vyvrátit. Pro lepší znázornění přikládám graf, viz graf č. 14.

Graf 14: Evidence mladistvých

2.8 Vyhodnocení předpokladů

Předpoklad č. 1

Předpokládáme, že o fungování probační a mediační služby budou lépe informována děvčata než chlapci.

Tento předpoklad byl verifikován. 153, 28 % odpovědí od žen bylo ano, že znají fungování probační a mediační služby.

Předpoklad č. 2

Předpokládáme, že trestní opatření vykonávala spíše mládež mezi 15-16 rokem než 17-18 rokem.

Tento předpoklad byl zamítnut. Pouze 27,9 % mládeže mezi 15 – 16 rokem vykonávala trestní opatření.

ZÁVĚR

V teoretické části jsme se zabývali problematikou u středoškolské mládeže se spoluprací s probační a mediační službou. Následovaly základní pojmy, pojednání o restorativní justici, její historická souvislost, principy, programy restorativní justice a v neposlední řadě komparace restorativní a atributivní justice. Přešli jsme na pojem mediace, zařadili jsme tam i mediace v ČR, její vývoj, dále mediace v trestním řízení a nakonec mediace v zahraničí. Naše teoretická část pokračuje v pojmu probace a probační činnosti. Tuto teoretickou část zakončuje trestní zákonodárství nad mládeží, jeho historický vývoj v ČR a současná situace.

Výše uvedené informace byly nezbytné k produkci výzkumu a jejímu vyhodnocení praktické části, který se zabýval informovaností o fungování probační a mediační služby, v jakém věku byla spíše trestní opatření vykonávána.

Jeden z předpokladů byl vyhodnocen sběrem dat z dotazníku, který byl danou metodou průzkumu uskutečněný ve střední zdravotní škole. Zkoumání probíhalo bez komplikací, spolupráce se studenty i s vedením školy. Návratnost dotazníků byla stoprocentní. Myslím si, že se některé otázky protiřečily, což mohlo být mediací některých opatření, ale usuzuji, že studenti netušili, odkud ta trestná opatření pocházela. Každopádně jsem na daný předpoklad dosáhla přiměřené odpovědi.

Druhý předpoklad byl vyhodnocen analýzou spisové dokumentace, která byla uskutečněna na probační a mediační službě Praha. Tento výzkum byl na velikost vzorku celkem náročný. Výsledku jsem se i přesto dopracovala a mohla druhý předpoklad vyhodnotit.

Přínos této bakalářské práce je zejména ve studiu v celkové oblasti týkající se probační a mediační služby. Výzkumem k této práci jsem zlepšila své dovednosti ohledně získávání důležitých informací. Teoretickou část jsem i z části využila k tvorbě výzkumné části. Důležitá v této práci byla i má kreativita, hlavně při tvorbě dotazníků a jejich vyhodnocování. Dovolím si myslet, že všechen získaný um dokážu využít v dalším životě, jak pracovním, tak v oblasti vzdělávání.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

DERKS, J., aj., 2002. *Probace v Evropě*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 80-7338-007-2.

DOUBRAVOVÁ, D., aj., 2002, *Příručka pro probaci a mediaci*, Praha: Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici – Institut pro probaci a mediaci. ISBN 80-902998-0-6.

GAVORA, P., 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-79-6.

KARABEC, Z., 2003, *Restorativní justice Sborník příspěvků a dokumentů*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 80-7338-021-8.

ROZUM, J., aj., 2009, *Uplatnění mediace v systému trestní justice I*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-090-8.

SOTOLÁŘ, A., aj., 2000. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7179-350-7.

SVOBODA, I., 2005, *Úvod do studia mediace a probace*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. ISBN 80-7318-261-0.

ŠTERN, P., 2010, *Probace a mediace*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-757-2.

ZEZULOVÁ, J., 1997, *Trestní zákonodárství nad mládeží*, 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně. ISBN 80-210-1643-4.

Právní předpisy

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2003, částka 79, s. 4030-4052 [vid.11. 03. 2013].

Dostupné z : http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=218/2003%20&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakon_a_smlouvywww.seznam.cz

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In: Sbírka zákonů České republiky [online]. 2000, částka 74, s. 3616-3664 [vid.10. 03. 2013].

Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=257/2000&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy

Internetové zdroje

ANON, 2012. *Poslání a cíle Probační a mediační služby České Republiky* [online]. [vid. 14. 12. 2012]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/poslani-a-cile/>

ANON, 2012. *Odklony v trestním řízení* [online]. [vid.10. 01. 2013]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech>

ANON, 2013. *Trestní řízení ve věcech dětí a mladistvých* [online]. [vid.01. 03. 2013]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/trestni-rizeni-ve-vecech-deti-a-mladistvych>

SKOBLOVÁ, 2000. Mladiství jako speciální skupina [online]. [vid.01. 03. 2013]. Dostupné z: <http://trestni.juristic.cz/35609/clanek/trest2.html>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 vzor dotazníku použitého k průzkumu

Příloha č. 1

Dobrý den,

jmenuji se Eva Račáková a jsem studentkou Technické Univerzity v Liberci, katedry sociálních studií, obor Penitenciární péče. V rámci zpracování mé bakalářské práce provádím výzkumné šetření týkající se informovanosti o fungování Probační a mediační služby mezi mládeží. Touto formou bych Vás ráda požádala o vyplnění následujících otázek. Jedná se o zcela anonymní formu, informace získané z tohoto šetření, budou použity pouze pro studijní účely. Předem Vám děkuji za Váš čas a vyplnění dotazníku.

1. Jaké je vaše pohlaví?

- ☐ muž
- ☐ žena

2. Jaký ročník právě navštěvujete?

- ☐ první
- ☐ druhý
- ☐ třetí
- ☐ čtvrtý

3. Jaká je Vaše věková kategorie?

- ☐ 15-16
- ☐ 16-17
- ☐ 17-18
- ☐ 18-19

4. Slyšeli jste někdy o činnosti Probační a mediační služby?

- ☐ ano
- ☐ ne

5. Soud pro mládež může mladistvému za spáchané provinění uložit alternativní trestní opatření. Které z nich znáte?

- ☐ obecně prospěšné práce
- ☐ peněžitě opatření
- ☐ peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu
- ☐ propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty
- ☐ zákaz činnosti
- ☐ vyhoštění
- ☐ domácí vězení
- ☐ zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

6. Víte, že činnost PMS je bezplatná?

- ☐ ano
- ☐ ne

7. Víte, že pokud se dostanete do problému se zákonem, můžete se obrátit na PMS?

- ☐ ano
- ☐ ne

8. Víte, že za spáchané provinění je možné mladistvého potrestat?

- ☐ ano
- ☐ ne

9. Jak dlouho jste do PMS docházeli?

- ☐ nikdy
- ☐ méně než rok
- ☐ méně než dva roky

10. Souhlasíte s alternativními tresty?

- ☐ ano
- ☐ ne